

بسم الله الرحمن الرحيم

حکم قربانی مرغ

(ترجمه)

سوال:

السلام علیکم ورحمت الله وبرکاته!

قربانی پرندگان چه حکمی دارد. چنانچه می‌دانید سخنانی در مورد قربانی مرغ از سیدنا بلال وجود دارد؟

جواب:

وعلیکم السلام ورحمت الله وبرکاته!

نخست: قربانی از مناسک و شعائر اسلام است و باید بر اساس آنچه در ادله شرعی آمده بدون انحراف از آن انجام شود. با توجه به ادله شرعی مربوطه موارد زیر مشخص می‌شود:

1- قرآن کریم نُسک را در رابطه با چهارپایان ذکر کرده است. چنانچه الله سبحانه و تعالی می‌فرماید:

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ [حج: ۳۴]

ترجمه: (قربانی تنها منحصر به شما مسلمانان نبوده، و بلکه) ما برای هر ملّتی (که پیش از شما به الله سبحانه و تعالی ایمان داشته‌اند) قربانی را (که سمبول آمادگی انسان برای فدا شدن در راه الله سبحانه و تعالی است) مقرر کرده‌ایم، تا به نام الله (سبحانه و تعالی) چهارپایانی را ذبح کنند که خدا بدیشان عطاء نموده است.

تفسیر قرطبی پیرامون آیت مبارکه مطالب ذیل را به بحث می‌گیرد تفسیر القرطبی (58/12)

«الله متعال می‌فرماید: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ فرموده الله متعال است: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا﴾ وقتی الله سبحانه و تعالی از قربانی‌ها یاد کرده است، تصریح نموده که هیچ امتی از آن بی‌بهره نبودند و امت، مردمی هستند که در یک عقیده متحد شده‌اند، یعنی برای هر گروهی از مؤمنان، مناسکی قرار داده ایم و منسک همان ذبح و ریختن خون است. این سخن را مجاهد گفته است. زمانی که ذبح کند گفته می‌شود: نُسک ینسک نُسکا و برای ذبیحه نسیکه می‌گویند و جمع آن نُسک است و سخن الله سبحانه و تعالی از آن جمله است که می‌فرماید: ﴿أَوْصِدَقَ أَوْ نُسُكٍ﴾

نُسک به معنای طاعت نیز می‌آید. ازهری در مورد این سخن الله سبحانه و تعالی ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا﴾ می‌گوید: این کلمه در این جا بر مکان قربانی دلالت دارد و هدف از آن مکان نُسک است؛ چنانچه گفته می‌شود: مَنَسَک و مَنَسَک، دو لغت اند و به هر دو حالت خوانده شده است. کوفیان به جز عاصم آن را با کسر سین و بقیه با فتحه خواندند. فراء گفته است: مَنَسَک در کلام عرب همان محل معمول در انجام خیر یا شر است. مناسک حج به این دلیل گفته شده است که تردد و رفت و آمد مردم مانند ایستادن در عرفات، رمی جمرات و سعی در آن صورت می‌گیرد.

ابن عرفه در مورد این قول الله سبحانه و تعالی ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا﴾ می‌گوید: روش و مذهبی از طاعت الله سبحانه و تعالی را گویند؛ چنانچه اگر کسی به روش و مذهب قوم خود حرکت کند و از عقیده آنها پیروی نماید، گفته می‌شود: نَسَک نُسُک قَوْمِهِ. گفته شده: منسک به معنای جشن و عید نیز گفته شده است، چنانکه فراء گفته است و قتاده آن را به معنای حج تعبیر نموده است.

سخن اول ظاهرتر است بر اساس این قول الله سبحانه و تعالی: ﴿لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ یعنی اسم الله سبحانه و تعالی را هنگام ذبح آنچه برای شان رزق داده است یاد کنند. الله سبحانه و تعالی به ذکر اسم خود در هنگام ذبح و اینکه ذبح فقط برای او باشد دستور داده است زیرا او دهنده این رزق است.» پایان.

از این تفسیر آیه مبارکه معلوم می‌شود که بر اساس قول راجح نُسک همان ذبح بوده و آن هم از چهارپایان می‌باشد. آیه دلالت بر این دارد که نُسک و شعیره با ذبح چهارپایان انجام می‌شود، یعنی بیانگر این است که آنچه برای انجام این شعیره و نُسک درست است ذبح چهارپایان می‌باشد و این در مورد قربانی که یکی از نُسک و شعایر است نیز صدق می‌کند.

۲- تمام نصوص شرعی که از قربانی‌های رسول اکرم صلی الله علیه و سلم و همچنین اصحاب بزرگوارشان صحبت می‌کند، قربانی در آن فقط از چهارپایان بیان شده است. مانند:

بخاری در صحیح خود از انس بن مالک رضی الله عنه روایت می‌کند که گفت:

«كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ وَأَنَا أُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ»

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه و سلم دو قوچ قربانی می‌کرد و من هم دو قوچ را قربانی می‌کنم.

همچنان بخاری از انس رضی الله عنه روایت می‌کند که:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ «انْكَفَأَ إِلَى كَبْشَيْنِ أَقْرَبَيْنِ أَمْلَحَيْنِ فَذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ».

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه و سلم به سوی دو قوچ شاخدار با رنگ آمیخته سفید و سیاه حرکت کرده و آنان را به دست خود قربانی کردند.

همچنان بخاری از عایشه رضی الله عنها روایت کرده که می‌گوید:

دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِسَرِفٍ وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ: «مَا لَكَ أَنْفِسْتَ؟ قُلْتُ نَعَمْ، قَالَ: إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ فَأَقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ. قَالَتْ وَضَحَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نِسَائِهِ بِالْبَقَرِ».

ترجمه: وقتی رسول الله صلی الله علیه و سلم در محل «سرف» (نزدیک مکه) نزد من آمد در حالی که گریه می‌کردم. فرمود: «چرا گریه می‌کنی؟ آیا دچار قاعدگی شده‌ای؟» گفتم: بلی. رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود: «این چیزی است که الله سبحانه و تعالی آن را شامل حال همه دختران آدم کرده است. جز طواف خانه کعبه، تمام احکام و مناسک حج را انجام بده، بعد از آن عایشه رضی الله عنها می‌گوید: رسول الله صلی الله علیه و سلم گاوی را از جانب زنان خود قربانی کردند.

در صحیح مسلم از عایشه رضی الله عنها روایت است:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِكَبْشٍ أَقْرَنَ يَطَأُ فِي سَوَادٍ وَيَبْرُكُ فِي سَوَادٍ وَيَنْظُرُ فِي سَوَادٍ فَأَتَى بِهِ لِيُضَحِّيَ بِهِ فَقَالَ لَهَا يَا عَائِشَةُ هَلُمِّي الْمُدْيَةَ ثُمَّ قَالَ اشْحَذِيهَا بِحَجَرٍ فَفَعَلْتُ ثُمَّ أَخَذَهَا وَأَخَذَ الْكَبْشَ فَأَضْجَعُهُ ثُمَّ ذَبَحَهُ ثُمَّ قَالَ بِاسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَمِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ثُمَّ ضَحَّى بِهِ»

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمان دادند تا (برای قربانی ایشان)، قوچ شاخداری که پاها، شکم و چشمانش سیاه باشد، بیاورند؛ از این رو، چنین قوچی را آوردند تا ایشان آن را قربانی نمایند. رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمودند: «ای عایشه! چاقو را بیاور». آن گاه فرمودند: «چاقو را با سنگی تیز کن». عایشه رضی الله عنها نیز به امثال فرمان شان مبادرت ورزید و آن کار را انجام داد؛ آن گاه رسول الله صلی الله علیه و سلم چاقو را برگرفتند و قوچ را به پهلو خوابانیدند و آن را آماده کردند تا سر ببرند. سپس فرمودند: «بسم الله؛ اللهم تقبل من محمد وآل محمد ومن أمة محمد؛ «به نام الله؛ پروردگار! این را از محمد و خاندان و امتش بپذیر». آن گاه آن قوچ را ذبح کردند.

ترمذی در سنن خود از عایشه رضی الله عنها روایت نموده که رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمودند:

«مَا عَمِلَ آدَمِيُّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ إِنَّهَا لَتَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَطْلَافِهَا وَأَنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ فَطَيَّبُوا بِهَا نَفْسًا»

ترجمه: در روز عید قربان (دهم ذی الحجه)، هیچ عملی از فرزندان آدم به پیشگاه الله (سبحانه و تعالی) بهتر و پسندیده‌تر و محبوب‌تر و خوشایندتر از ریختن خون و قربانی کردن نیست؛ و بی‌گمان، حیوان قربانی در روز رستاخیز، همراه با شاخ‌ها، موها و سُم‌های خود برانگیخته می‌شود و پا به صحرای محشر می‌گذارد و پیش از آن که خون قربانی، بر زمین بریزد، مورد قبول و پذیرش الله (سبحانه و تعالی) قرار می‌گیرد؛ پس حال که چنین است، با طیب خاطر و دل باز، قربانی کنید.

در همین باب از عمران بن حصین و زید بن ارقم روایت است که گفته اند: ابو عیسی گفته است این حدیث حسن و غریب است و ما از غیر این طریق آن را از حدیث هشام بن عروه نهی‌دانیم و ابو مثنی که اسم او سلیمان بن یزید است و ابن ابی فدیك از او روایت کرده است گفته که ابو عیسی از رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت کرده که فرمودند:

«فِي الْأَضْحِيَّةِ لِصَاحِبِهَا بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةٌ وَيُرَوَّى بِقُرُونِهَا»

ترجمه: در هر موی قربانی یک حسنه برای صاحب آن نوشته می‌شود و در روایتی به ازای شاخ‌های آن (حسنة داده می‌شود).

این که قربانی در زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم منحصر در چهارپایان بوده است، بیانگر این است که حیواناتی غیر از چهارپایان برای قربانی درست نیستند.

۳- نصوص شرعی که در مورد شرایط قربانی از لحاظ سن و اینکه از جی کسی قربانی انجام می‌شود، به لحاظ سلامت اعضاء و مانند آن ذکر شده است، همگی مربوط به چهارپایان بوده و نص شرعی وجود ندارد که شرایطی را برای حیواناتی غیر از چهارپایان، بیان نموده باشد به عنوان مثال:

مسلم در صحیح خود از جابر رضی الله عنه روایت کرده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«لَا تَذْبَحُوا إِلَّا مُسِنَّةً إِلَّا أَنْ يَغْسِرَ عَلَيْكُمْ فَتَذْبَحُوا جَذَعَةً مِنَ الضَّأْنِ»

ترجمه: (در قربانی) فقط حیوان کلان سال را ذبح کنید؛ مگر آن که (ذبح یا پرداخت پول آن) بر شما دشوار آید که در آن صورت، می‌توانید میشی را ذبح کنید که شش ماه را کامل کرده و به گونه‌ای چاق و فربه است که به دلیل چاقی، میان آن و میان گوسفندی که یک سال را تکمیل کرده است، فرق گذاشته نشود.

بخاری در صحیح خود از براء بن عازب رضی الله عنهما روایت کرده است که گفت: ما ما می‌یم که به ابو برده معروف بود قبل از نماز عید، قربانی کرد رسول الله صلی الله علیه وسلم برایش گفتند:

«شَأْنُكَ شَأْنُ لَحْمٍ»

ترجمه: گوسفند تو برای گوشت خوردن ذبح شده است.

او گفت: ای رسول الله صلی الله علیه وسلم، من بزغاله‌ی کوچکی دارم آیا اگر آن را جهت بجا آوردن قربانی و عبادت الله سبحانه و تعالی قربانی کنم، برای من جایز است؟

فرمودند: اَذْبَحْهَا وَلَنْ تَصْلَحَ لِغَيْرِكَ، «

ترجمه: بلی، اما بعد از تو برای کسی دیگر جایز نیست.

سپس فرمودند:

«مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا يَذْبَحُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ».

ترجمه: کسی که قبل از نماز عید حیوانی را سر ببرد (به عنوان قربانی محسوب نیست) بلکه به عنوان حیوانی که برای قصابی و استفاده از گوشت آن ذبح می‌شود به حساب می‌آید، ولی کسی که قربانی خود را بعد از خواندن نماز عید سر ببرد برابر سنت و روش مسلمانان عمل کرده است.

مسلم در صحیح خود از جابر بن عبدالله روایت نموده که گفت: همراه رسول الله صلی الله علیه وسلم در سال حدیبیه شتر را از هفت نفر و گاو را از هفت نفر قربانی کردیم.

حاکم در مستدرک خود مجموعه از احادیث را در خصوص ویژگی های حیوان قربانی ذکر کرده است که در ذیل می آید:

از عبید بن فیروز روایت است: به براء بن عازب رضی الله عنه گفتم: قربانی هایی را که پیامبر صلی الله علیه وسلم دوست نداشت یا از آن ها نهی می کرد برای مان بگو، گفت: پیامبر صلی الله علیه وسلم با دستش اینطور اشاره کرد، در حالیکه دست من کوتاه تر از دست مبارک ایشان است و فرمود:

«أَرْبَعٌ لَا يَجُزْنَ: الْعَوْرَاءُ الْبَيِّنُ عَوْرَهَا، وَالْمَرِيضَةُ الْبَيِّنُ مَرَضُهَا، وَالْعَرْجَاءُ الْبَيِّنُ ظَلْعُهَا، وَالْكَسِيرَةُ الَّتِي لَا تُنْفِي.»

ترجمه: چهار نوع حیوان برای قربانی کردن جایز نیستند: حیوان کوری که کور بودنش واضح باشد، حیوان بیماری که بیماری اش آشکار باشد، حیوان لنگی که لنگی اش آشکار باشد، حیوان عضو شکسته ای که بهبود نمی یابد.

عبید بن فیروز می گوید به براء رضی الله عنه گفتم: من مکروه می دانم که گوش (حیوان قربانی) عیب دار باشد. براء رضی الله عنه گفت: هر نقصی را در حیوان ناپسند دیدی آن را رها کن، بدون اینکه آن را بر کس دیگری حرام بدانی.

این حدیث صحیح است و آن را صحیحین به خاطر کمبود روایات سلیمان بن عبدالرحمن بیان نکرده اند در حالی که علی بن مدینی به فضایل و اتقان وی اظهار نموده است و برای این حدیث شواهد متفرقه با اسناد صحیح وجود دارد و صحیحین ذکر نکردند: از آن جمله: از سیدنا علی رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم:

«نَهَى أَنْ يُضَحَّى بِأَعْضَبِ الْقَرْنِ وَالْأُذُنِ»

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه وسلم از قربانی کردن حیوانی منع کردند که شاخ آن شکسته شده و (یا) گوش آن بریده شده باشد.

قتاده می گوید برای سعید بن مسیب ذکر کردم گفت: العضب به معنای نصف و آنچه بیشتر از آن باشد. از آن جمله: از علی رضی الله عنه شنیدم که می گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم ما را دستور دادند که چشم و گوش ها را درست ببینیم.

از آن جمله: مردی از علی رضی الله عنه در مورد گاو پرسید وی گفت: از هفت نفر کفایت می کند سپس از شاخ گفت بعد از آن در مورد لنگ بودنش پرسید گفت چنان باشد که به قربانگاه برسد و رسول الله صلی الله علیه وسلم ما را دستور دادند که چشم و گوش ها را درست ببینیم.

از آن جمله از ابی حمید رعینی گفت: ما در کنار عتبه بن عبدالسلی نشسته بودیم که یزید مصری مفرعی آمد و برای عتبه گفت ای ابوالولید، ما فقط به دنبال قربانی بیرون رفتیم و به سختی چیزی را یافتیم که بتوان آن را پاک کرد، غیر از یک حیوان چاقی که دندان های پیش رویش افتاده بود پیدا کردم، عتبه گفت: پس کاش آن را برای ما نمی آوردی، گفت: خدایا ببخش آیا برای تو جایز است و برای من جایز نیست؟ گفت: بلی، گفت: چرا؟ گفت: شما شک دارید، ولی من شک ندارم گفت: بعد از آن عتبه دست خود را بیرون آورد و گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم فقط از پنج چیز مورد (موصلة، مصفره، بخقاء، مشیعة و کسراء) نهی کردند. بعد از آن گفت: موصلة آن است که شاخ هایش از بیخ شکسته شده باشد، مصفره آن است که گوش هایش از بیخ قطع شده باشد، بخقاء آن است که کوری آن واضح باشد و مشیعه آن حیوان مریض و ضعیفی است که به دنبال حیوانات رفته نتواند...» پایان.

أ- تمام این احادیث در مورد چهارپایان صحبت می کند و در مورد حیوان یا پرنده دیگری صحبت نمی شود و معنای مجملی را که در قول الله سبحانه و تعالی ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾ آمده است، بیان می کند. بنابراین رو آوردن به سوی حیواناتی غیر از چهارپایان در قربانی صحیح نیست؛ زیرا آن ها در این توضیحات گنجانده نشده است.

ب- بعد از آن شرط سن برای چهارپایان و شرط عاری بودن آن از بعضی عیوب به این معناست که حتی اگر حیوانی این شرایط را نداشته باشد باز هم برای قربانی درست نیست، پس چه گونه خواهد بود در مورد غیر چهارپایان که هیچ دلیلی در مورد آن بیان نشده است؟!

یعنی شواهدی وجود دارد که حیوانات قربانی شامل چهارپایان می‌شود، اما اگر شرایط شرعی رعایت نشود، همان چهارپایان نیز برای قربانی قابل قبول نیست و این نشان می‌دهد که چیزی غیر از چهارپایان به طریق اولی قابل قبول نیست.

دوم: در مورد آنچه ابن حزم به عنوان دلیل بر جواز قربانی کردن غیر از چهارپایان استفاده کرده است، در کتاب المحلی ابن حزم در توضیح دلیل اش مسایل ذیل را در این مورد بیان شده است:

مسأله: قربانی از هر حیوانی که گوشت آن خورده شود جایز است.

مسأله: قربانی از هر حیوانی که گوشت آن قابل خوردن است، اعم از چهارپا یا پرنده، مانند اسب، شتر، گاو وحشی، مرغ یا هر حیوان و پرندۀ حلال گوشت دیگری جایز است و از همه بهتر آن است که گوشتش خوب و فراوان و گران باشد.

در ابتدای بحث خود در مورد قربانی‌ها به قول سیدنا بلال اشاره شد که فرمود: برایم مهم نیست اگر مرغی قربانی کنم. ابن عباس بعد از خرید گوشت به دو درهم گفت: این قربانی ابن عباس است. حسن بن حی قربانی گاو وحشی را از هفت نفر و بُزکوهی یا آهو را از یک نفر مجاز دانسته است.

امام ابوحنیفه و اصحابش مجاز دانستند که قربانی از آن چیزی صورت گیرد که گاو ماده از گاو وحشی و یا بز ماده از بز نر حمل برداشته باشد. امام مالک گفته است: قربانی غیر از شتر، گاو و گوسفند جواز ندارد. و وی بر این نظر است که: میش، بز ماده و بز نر در قربانی بهتر از شتر و گاو است. ابوحنیفه و شافعی در این مسأله با او مخالفت کردند و به این نظرند که شتر و بعد از آن گاو، سپس گوسفند و بعد از آن بز بهتر است و ما اصلاً دلیلی بر این نظر نمی‌دانیم. مگر اینکه در جواز از این چهارپایان ادعای اجماع و در مورد دیگران ادعای اختلاف نظر داشته باشند.

این چیزی نیست و آن‌ها به آنچه از بلال در این مورد به صحت رسیده است اعتراض می‌کنند و هیچ یک از اصحاب رضی الله عنه که در این مورد با او مخالفت کرده باشد معلوم نیست و این در نزدشان استدلالی به شمار می‌رود اگر با آن‌ها موافق باشد.

ابومحمد گفت: آنچه در صورت نزاع به آن مراجعه می‌شود، همان است که الله سبحانه و تعالی آن را فرض کرده است و نصوص را بر این گفته خود به عنوان شاهد خواهیم یافت و آن این است که قربانی تقرب به الله سبحانه و تعالی است و تقرب به الله سبحانه و تعالی با هر آن چیزی ممکن است که در قرآن و سنت صحیح از آن نهی نشده باشد الله سبحانه و تعالی می‌فرماید:

﴿وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

ترجمه: و کارهای نیک انجام دهید، تا این که رستگار شوید.

نزدیک شدن به او سبحانه و تعالی به آن چیزی که از نزدیک شدن به او سبحانه و تعالی توسط آن عمل منع نشده باشد فعل خیر گفته می‌شود.

یونس بن عبدالله بن مغیث، به روایت احمد بن عبدالله بن عبدالحجیم، به روایت احمد بن خالد، به روایت محمد بن عبدالسلام خوشانی، به روایت محمد بن بشار بندر، از صفوان بن عیسی، از ابن عجلان از پدرش از ابوهریره رضی الله عنه روایت کرده است که رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمودند:

«مَثَلُ الْمُهْجَرِ إِلَى الْجُمُعَةِ كَمَثَلِ مَنْ يُهْدِي بَدَنَةً، ثُمَّ كَمَنْ يُهْدِي بَقَرَةً، ثُمَّ كَمَنْ يُهْدِي بَيْضَةً»

ترجمه: و مثال کسی که زود به مسجد می‌آید، مانند کسی است که شتری قربانی می‌کند و شخص بعدی، مانند کسی است که

گاوی قربانی می‌نماید و فرد بعدی، مانند کسی است که تخم مرغی قربانی می‌نماید.

از طریق مالک از سبی مولى ابوبکر از ابوصالح سمان از ابوهریره رضی الله عنه برای ما روایت شده است که رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمودند:

«مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ رَاحَ فَكَانَتْ قَرَبَ بَدَنَةٍ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَانَتْ قَرَبَ بَقَرَةٍ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ فَكَانَتْ قَرَبَ كَبْشٍ أَقْرَنَ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَانَتْ قَرَبَ دَجَاجَةٍ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَانَتْ قَرَبَ بَيْضَةٍ»

ترجمه: هرکس، روز جمعه مانند غسل جنابت، غسل نماید و اول وقت برای نماز جمعه برود، گویا شتری صدقه نموده است و هرکس، بعد از آن برود، گویا گاوی صدقه نموده است و هرکس، بعد از آن برود، گویا یک مرغ صدقه نموده است و هرکس بعد از آن برود، گویا یک تخم مرغ صدقه نموده است.

در این دو خبر، تقدیم هدیه مرغ و پرنده، تقدیم آن دو و تقدیم تخم بیان شده است و قربانی نیز بدون شک یک تقدیم است و همچنین شامل فضیلت یکی بر دیگری در جسامت و منفعت به فقرا وجود دارد و این دو متن اصلاً ایرادی ندارد... تمام شد.

1- و اما استدلال ابن حزم به انجام عمل صالحه با آنچه در قربانی آسان باشد، صحیح نیست، زیرا شرع حکم خود را بر اینکه چه حیوانی قربانی گردد، تصریح کرده است، پس قربانی در غیر آن صحیح نیست. از آنچه شریعت به عنوان دلیل بر عدم جواز قربانی غیر از چهارپایان بیان داشته، این است که شریعت حکم کلی قربانی را وضاحت داده و بیان نموده که قربانی باید از چهارپایان باشد. بنابراین عدول از این وضاحت شرعی جایز نیست. زیرا بیان مجمل از نظر شرعی لازم الاجرا است. همچنین استدلال وی از حدیث بیان فضیلت کسی که زودتر از دیگران برای ادای نماز جمعه می آید در این مورد باید گفت که این حدیث اختصاص به قربانی ندارد، بلکه تقرب به الله سبحانه و تعالی از طریق صدقه است و دلیل بر آن ذکر تخم مرغ در آخر حدیث است "و هر کس، بعد از آن برود، گویا یک تخم مرغ صدقه نموده است." و شکی نیست که تخم مرغ برای قربانی درست نیست، زیرا ریختن خون در قربانی لازم است و این حدیث برای روشن شدن احکام قربانی نیامده است. بنابراین استدلال به آن در مسئله قربانی درست نیست.

2- ابن حزم در استنباط خود به آنچه از بلال رضی الله عنه نقل شده است در جای دیگر در المحلي به طور کامل چنین آورده است: «از طریق سعید بن منصور به روایت ابوالاحواس به روایت عمران بن مسلم که او جعفی است، از سوید بن غفلة که گفت: بلال به من گفت: برایم مهم نیست که مرغی قربانی کنم و اگر پول قربانی را بگیرم و برای مساکین نیازمند صدقه کنم به نزد من محبوبتر از قربانی کردن است.» این نیز استنباطی در غیر محل آن است، زیرا کلام بلال رضی الله عنه نمی تواند با دلایلی که از قول و عمل پیامبر صلی الله علیه وسلم و نیز آنچه از بقیه صحابه فقط در مورد قربانی کردن چهارپایان شان بیان شده است، معارضه کند.

از جانی دیگر بلال رضی الله عنه نه مرغ قربانی کرد و نه روایت شده که کسی مرغ را قربانی کرده باشد و آنچه گفته است اصلاً در باب بیان آنچه برای قربانی صحت دارد نمی باشد؛ بلکه برای بیان عدم وجوب قربانی است و اینکه صدقه به نظر او بهتر از آن می باشد، چنان که در گفتارش واضح است؛ «و اگر پول قربانی را بگیرم و برای مساکین نیازمند صدقه کنم به نزد من محبوبتر از قربانی کردن است.»

3- همچنین استدلال ابن حزم به نقل از ابن عباس در مورد خریدن گوشت به دو درهم و گفتن: (این قربانی ابن عباس است) معلوم می شود که نادرست است؛ زیرا کاری که ابن عباس رضی الله عنه انجام داد به لحاظ شرعی قربانی نیست، زیرا قربانی باید ذبح شود، اما خرید گوشت از بازار و توزیع آن از نگاه شرعی قربانی محسوب نمی شود و شرعاً جای قربانی را نمی گیرد؛ بلکه یک نوع صدقه است.

بنابر آنچه گفته شد، با اطمینان فراوان می توان گفت که قربانی پرندگان درست نیست و قربانی موافق با شریعت نیست غیر از چهارپایان (شتر، گاو و گوسفند) آن هم با شرایطی که دلایل شرعی بیان می کند.

برادران

عطاء بن خلیل ابوالرشته

مترجم: احمد صادق امین